

ДИСКУСІЙНИЙ КЛУБ

ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ КАФЕДРИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ОНУ ІМ. І.І. МЕЧНИКОВА ЩОДО ПРОЕКТУ ГПК УКРАЇНИ, РОЗРОБЛЕНОГО ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

**Абрамов М. О. – к. ю. н., професор
кафедри адміністративного та
господарського права ЕПФ ОНУ
ім. І.І. Мечникова,**

**Степанова Т. В. – к. ю. н., доцент
кафедри адміністративного та
господарського права ЕПФ ОНУ
ім. І.І. Мечникова**

Розроблений Верховним Судом України та поданий на обговорення проект нового Господарського процесуального кодексу України (далі – проект) справляє позитивне враження порівняно з чинним Кодексом, оскільки у ньому ширше розкритий зміст господарського процесу, введено нові розділи, систематизований зв'язок між різними стадіями процесу, значно чіткіше визначений статус учасників процесу. Не зупиняючись на позитивних рисах проекту, звернемо увагу лише на ті положення та конкретні правові норми, які, на нашу думку, заслуговують на більш глибоке осмислення та чітке викладення.

1. Проект передбачає попереднє засідання по всіх категоріях спорів із проведенням його помічником судді. Утім, таке попереднє засідання ускладнює та затягує процес, тягне додаткові витрати та організаційні ускладнення у сторін. Воно повинно мати місце лише по найбільш складних справах. Крім того, вирішувати це питання та проводити засідання повинен саме суддя, а не його помічник, оскільки в ході попереднього засідання можуть виникати та вирішуватися важливі питання, які будуть суттєво відображатися на вирішенні спору по суті. Цього потребує також принцип безпосередності процесу.

2. Нечітко і непослідовно вирішене питання про учасників процесу. Словосполучення «учасники процесу» використовується нерішуче, навіть «сором'язливо». Так, у ст. 38 проекту вони мають назву «осіб, які беруть участь у справі». При цьому особи, які мають право звернутися до суду для

порушення справи, заявляти відвід суддям, вносити клопотання про здійснення тих чи інших процесуальних дій, оскаржувати рішення, ухвали суду (сторони, треті особи, прокурор, органи державної або виконавчої влади, що захищають права та інтереси інших осіб) мають назву «осіб, що беруть участь в процесі». Ті особи, які не володіють в процесі вищезначеними правами (свідки, експерти, перекладачі, спеціалісти, секретар, помічник судді), мають назву «інші учасники процесу» (ст. 50 проекту). У цій статті вказується, що «учасниками судового процесу, крім осіб, які беруть участь у справі, є представники сторін або третіх осіб, секретар судового засідання, судовий розпорядник, перекладач, експерт, спеціаліст, свідок». Тобто, протиставляються поняття «учасник справи» та «інші учасники» із запереченням за останнім назви «учасник процесу».

Але це суперечить теорії та практиці процесуального права, а також етимології слова «учасник», яка передбачає участь його в тій чи іншій справі, процесі. Тому обидві вищевказані групи осіб, які беруть участь у справі, безумовно, є учасниками процесу. Але ці групи суттєво відрізняються за колом прав та обов'язків, які вони мають в процесі. Якщо перша група може активно впливати на порушення, рух, припинення процесу, то друга цими правами не володіє, а лише сприяє встановленню істини по спору, та, отже, прийняттю правильного рішення. У зв'язку з цим, у літературі пропонувалося учасників першої групи називати «активними», а другу – «пасивними» (див. Абрамов Н. А. Хозяйственно-процессуальное право Украины.- Харьков: «Одиссей», 2003. - С. 64-65.). Але практика і теорія не сприйняла цю термінологію. Не визнає її і проект, хоча і констатує різницю між цими групами учасників, назвавши першу групу «особи, що беруть участь у справі», а другу – «інші учасники процесу». Не можна визнати вказану термінологію більш вдалою порівняно з запропонованою М. О. Абрамовим. Але головне – вона носить невизначений характер, не розкриває сутність цих учасників, а останнє – дуже важливо. Можливо не погоджуватися з термінами

«активні» та «пасивні» учасники, але їх відмінність слід чітко визначити в Кодексі. Наприклад, замість «активних» назвати першу групу учасників «головними» чи «основними», а другу замість «пасивних» – «інші учасники» (як в проекті).

Кажучи про учасників процесу, слід зауважити на відсутності такої особи, як аудитор. Його практичне та процесуальне положення суттєво відрізняється від статусу свідків, експертів, спеціалістів. Хоча окремі їх риси йому властиві, його права та обов'язки слід чітко визначити у проекті.

3. Не можна погодитися з пропозицією проекту щодо можливості допиту сторін в якості свідків. Це неприпустимо, оскільки повторює еkleктичну плутанину відносно прав та обов'язків учасників процесу, посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, що можуть бути викликані до суду для надання пояснень по матеріалах справи (ст. 30 чинного ГПК).

Допит позивача в якості свідка обмежуватиме його права та приводитиме до абсурдних ситуацій, оскільки його доведеться видаляти із зали судового засідання до допиту, попереджати про кримінальну відповідальність, тощо.

4. Недоречно передбачати можливість третьої особи без самостійних вимог порушувати справу з однією із сторін після винесення рішення, оскільки цим порушується принцип преюдиції, підривається стійкість, обов'язковість рішення. Але в цьому праві немає потреби, оскільки проект передбачає серед прав третіх осіб без самостійних вимог майже всі права сторін, в тому числі право відводу, принесення апеляційної та касаційної скарги. Отже, третій особі надаються всі можливості захищати свої права в процесі. Тому необхідності в новому процесі немає.

5. У чинному ГПК (ст.111-14) перегляд судових рішень Вищого господарського суду Верховним Судом України має назву «касаційний». В літературі багато уваги приділялося невдалому вживанню терміну «касаційне», оскільки цим передбачалася друга касація рішень місцевих та апеляційних судів, що нелогічно та юридично необгрунтовано. Проведення у Верховному Суді України суттєво відрізняється від касаційного провадження у ВГСУ за підставами, порядком порушення справи, суб'єктами, що можуть звертатися до Верховного Суду, за складом суду та порядком вирішення справи. Тому і найменування такого провадження повинно бути іншим.

В проекті розгляд справи у Верховному Суді не називають касаційним, але не дано йому й іншої назви. Але, виходячи з колишньої багаторічної практики та законодавства доречним було б використання назви «надзорне провадження». Це дозволить уникнути однакової назви різних по суті стадій проваджень у Вищому господарському суді та Верховному Суді України.

Крім того, слід звернути увагу на те, що право на порушення провадження у Верховному Суді за проектом є тільки у сторін. Такого права немає ані у Генерального прокурора України, ані у третіх осіб. Доречним було б надати цим особам право на звернення до Верховного Суду зі скаргою, що відповідає загальній концепції їх прав та обов'язків.

6. Глава 3 проекту має назву «Юрисдикція господарських судів», але зазначене поняття, а також поняття «компетенція» (ст. 26 «Компетенція господарських судів») не встановлені законодавчо, що може викликати проблеми у тлумаченні за аналогією з «публічно-правовими» спорами в адміністративному процесі. Тому доречно використати в даному випадку здавна відомий процесуальному праву термін «підвідомчість».

У проекті запропоновано дві редакції ст.26. З нашої точки зору, друга редакція ст. 26 проекту є більш конкретною, але п. 7 цієї редакції суперечить формулюванню підпунктів 4)-8), 10)-12) пункту 1 тієї самої статті. Тому зазначений п.7 слід переформулювати.

7. Ст. 101 присвячена судовій повістці і судовому акту. Але за аналізом даної статті не можна визначитися з різницею між цими документами. На даний час діє один документ, і спірною представляється необхідність введення іншого виду документу одночасно з ухвалою суду.

8. Доречно також внести деякі доповнення та зміни до даного проекту. Зокрема:

- пункт 2 ст. 3 доповнити таким положенням: «Якщо в ході розгляду справи було внесено зміни до законодавства, що змінюють процедуру розгляду справи або порядок вчинення окремих процесуальних дій, то ця справа розглядається за процедурою, що була чинною на час подання позовної заяви (скарги, подання) до господарського суду або початку відповідної процесуальної дії».
- єдине речення пункту 3 ст. 7 доречно доповнити наступним словосполученням: «..., яку може бути оскаржено».
- пунктом 4 ст. 117 проекту введено 3 види процесуальної відповідальності, але передбачено можливість оскарження тільки ухвали про штраф. На нашу думку, необхідно також дати право оскаржувати ухвалу про видалення з залу судового засідання, інакше можливі зловживання судом своїми правами.
- у пункті 3 ст. 126 проекту закріплено, що наказне провадження не розповсюджується на державні підприємства. Але це є вщемленням прав інших форм власності.

При цьому слід зауважити, що зазначені недоліки не мають системного характеру, а прийняття нового Господарського процесуального кодексу України, безумовно, буде сприяти вдосконаленню господарського процесу, його об'єктивності та оперативності.